

Tartu Ülikool
Psühholoogia instituut

Olle Kaidro

EESTI 15-AASTASTE ÕPILASTE KARJÄÄRIVALMIDUS JA SEDA MÕJUTAVAD
TEGURID PISA 2022 ANDMETE PÕHJAL

Uurimustöö

Juhendaja: Karin Täht, PhD

Tartu 2026

Kokkuvõte

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk oli analüüsida Eesti 15-aastaste õpilaste tajutud karjäärivalmidust ning sellega seotud tegureid PISA 2022 andmete põhjal. Uurimus tugines kvantitatiivsel sekundaaranalüüsil ning kasutati PISA 2022 Eesti valimi andmeid. Analüüs keskendus karjäärivalikuid toetavates tegevustes osalemise, sotsiaalmajandusliku tausta ja soo seostele karjäärivalmidusega. Tulemused näitasid, et karjäärivalikuid toetavates tegevustes osalemine ja soodsam sotsiaalmajanduslik taust olid statistiliselt oluliselt, kuid nõrgalt seotud kõrgema tajutud karjäärivalmidusega. Soo lõikes ei ilmnenud tajutud karjäärivalmiduses statistiliselt olulisi erinevusi. Regressioonanalüüsi madal seletusvõime viitab, et käsitletud tegurid selgitavad vaid väikest osa karjäärivalmiduse varieeruvusest ning nähtust tuleb käsitleda mitmetegurilisena.

Märksõnad: karjäärivalmidus, karjäärivalikuid toetavad tegevused, sotsiaalmajanduslik taust, sugu, PISA 2022, 15-aastased õpilased

Abstract

The aim of this bachelor's thesis was to examine perceived career readiness among Estonian 15-year-old students and its associated factors using PISA 2022 data. The study was based on a quantitative secondary analysis of the Estonian PISA 2022 sample. The analysis focused on participation in career-related activities, socioeconomic background, and gender differences in relation to perceived career readiness. The results showed that participation in career-related activities and a more favorable socioeconomic background were positively but weakly associated with higher perceived career readiness. No statistically significant gender differences were found in perceived career readiness. The low explanatory power of the regression model indicates that the examined factors account for only a small proportion of the variance in career readiness, suggesting that perceived career readiness should be understood as a multifactorial construct.

Keywords: career readiness, career related activities, socioeconomic background, gender, PISA 2022, 15 year old students

1. Sissejuhatus

PISA 2022 andmestik võimaldab kirjeldada 15-aastaste õpilaste karjäärivalmidust ning sellega seotud hoiakuid ja kogemusi. Selles töös käsitletakse 15 aastast kui PISA standardset mõõtmispunkti, mitte kui ainsat või lõplikku karjäärivalikute kujunemise vanust. Haridussüsteemil on keskne roll õpilaste toetamisel, et nad teeksid teadlikke ja realistlikke otsuseid koolist tööellu üleminekul. Karjäärinõustamine hõlmab teenuseid ja tegevusi, mis aitavad noortel teha haridus- ja tööalaseid valikuid ning oma karjääri juhtida. Karjääriõppe programmid toetavad eneseteadlikkuse, võimaluste teadvustamise ja karjäärijuhtimisoskuste arengut (Musset & Kureková, 2018, p. 15).

Rahvusvaheline PISA (Programme for International Student Assessment) uuring võimaldab

uurida noorte karjääriteadlikkust ja karjäärivalmidust. PISA 2022 raames koguti andmeid 15-aastaste õpilaste karjääritegevuste, tulevikuootuste ja pere tausta kohta. Käesolevas töös kasutatakse PISA 2022 Eesti andmestikku, et hinnata, kuidas karjääritegevustes osalemine, sotsiaalmajanduslik taust ja sugu seostuvad tajutud karjäärivalmidusega. Varasemad PISA põhised analüüsid ja Eesti raportid, mis neid seoseid kirjeldavad, on esitatud töö teoreetilises osas. Seetõttu on vajalik analüüsida, kuidas karjäärivalmidust toetavad ja mõjutavad tegurid toimivad Eesti kontekstis. Käesolev uurimus püüab seda teadmiste lünka täita, uurides PISA 2022 Eesti andmete põhjal, kuidas karjääritegevustes osalemine, sotsiaalmajanduslik taust ja sugu on seotud noorte tajutud karjäärivalmiduse ja tulevikuootustega.

Eelnevale kirjandusele tuginedes püstitatakse järgmised uurimisküsimused ja hüpoteesid:

Uurimisküsimus 1: Kuidas on karjääritegevustes osalemine seotud õpilaste tajutud karjäärivalmidusega?

H1: Suurem osalemine karjääritegevustes on seotud kõrgema tajutud karjäärivalmidusega.

Uurimisküsimus 2: Millist rolli mängib sotsiaalmajanduslik taust karjäärivalmiduse kujunemisel?

H2: Kõrgem sotsiaalmajanduslik taust on seotud sagedasema osalemisega karjääritegevustes.

Uurimisküsimus 3: Kas tajutud karjäärivalmidus ja soovitud haridustase on seotud sotsiaalmajandusliku taustaga ning kas tajutud karjäärivalmidus erineb soo lõikes?

H3: Sotsiaalmajanduslik taust on positiivselt seotud õpilaste tajutud karjäärivalmiduse ja soovitud haridustasemega.

H4: Karjäärivalmiduses esineb erinevusi soo lõikes.

Töö põhineb kvantitatiivsel analüüsil, kasutades PISA 2022 Eesti valimi andmeid ning JASP tarkvara andmetötluseks.

2. Teoreetiline taust ja varasemad uurimused

2.1 Karjäärivalmiduse mõiste ja mõõtmine

Karjäärivalmidus (career readiness) on mitmetahuline konstrukt, mis viitab noore inimese valmisolekule teha teadlikke ja realistlikke haridus- ja tööalaseid otsuseid. See hõlmab eneseteadlikkust, arusaama töömaailmast ning suutlikkust kavandada ja juhtida oma edasist haridus ja karjääriteed (Musset & Kureková, 2018). OECD analüüs, mis tugineb PISA 2022 andmetele, käsitleb karjäärivalmidust kui oskuste ja hoiakute kogumit, mis kujuneb koolikogemuste, karjääritegevustes osalemise ning sotsiaalse tausta koosmõjus (OECD, The State of Global Teenage Career Preparation, 2025, lk 12–16).

PISA 2022 uuringus käsitletakse noorte karjääriga seotud hoiakuid ja kogemusi mitme omavahel seotud aspekti kaudu, sealhulgas teadlikkus tulevastest haridus ja töövõimalustest, osalemine karjääriga seotud tegevustes ning enesekindlus seoses edasiste karjäärivalikutega (Sweet et al., 2021; OECD, The State of Global Teenage Career Preparation, 2025).

Karjääriga seotud kogemused hõlmavad näiteks töövarjutamist, tööandjate külastusi ja karjäärinõustamist, samas kui karjäärienesekindlus väljendab õpilase tajutud kindlustunnet oma tulevikuvalikute suhtes. PISA mõõdab karjäärienesekindlust enesehinnanguliste väidete abil, mis puudutavad õpilaste kindlustunnet sobivate haridus- ja tööalaste valikute tegemisel ning tulevikus rahuldustpakkuva töö leidmisel.

2.2 Karjääritegevused ja nende mõju karjäärivalmidusele

Karjääritegevused (career development activities) on tegevused, mille eesmärk on toetada õpilaste teadlikkust ja enesekindlust karjäärivalikutes. Nende hulka kuuluvad näiteks karjäärinõustamine, karjäärimesseidel osalemine, töövarjutamine, tööpraktikad ning karjäärialased testid ja arutelud (OECD, 2021). Varasemad uuringud on näidanud, et varajane ja korduv kokkupuude karjäärialaste tegevustega, näiteks karjäärinõustamine, töövarjutamine, karjäärimesseidel osalemine ja tööpraktika, aitab noortel paremini mõista töömaailma nõudmisi ning arendada eneseteadlikkust ja otsustusoskust (Musset & Kureková, 2018; Kashefpakdel & Percy, 2016; OECD, 2021).

Kashefpakdel ja Percy (2016, lk 217) leidsid Briti kohortuuringu põhjal, et väliste esinejatega karjäärivestluste suurem arv vanuses 14 kuni 16 seostus kõrgema palgaga 26 aastaselt eeskätt neil noortel, kes hindasid vestlusi väga kasulikuks.

OECD (2021) analüüsid viitavad samuti, et karjääritegevustes osalemine seostub selgemate haridus- ja karjääriplaanidega ning väiksema ebakindlusega tulevikuvalikutes (OECD, 2021, lk 5–6).

PISA 2022 tulemused näitavad siiski, et paljudes riikides, sealhulgas Eestis, on karjäärialaste tegevuste kättesaadavus ja järjepidevus ebaühtlane ning sõltub sageli kooli ressurssidest ja õpetajate toest (OECD, 2024).

Lisaks teadmiste ja kogemuste pakkumisele võivad karjääritegevused toetada ka motivatsiooni ja enesekindlust, mis on olulised tulevikuvalikute tegemisel (Bandura, 1997; Lent & Brown, 2013). Seetõttu peetakse karjäärialaste tegevuste rolli karjäärivalmiduse kujunemisel keskseks.

2.3 Perekonna ja sotsiaalmajandusliku tausta roll

Perekondlik ja sotsiaalmajanduslik taust on üks olulisemaid karjäärivalmidust mõjutavaid tegureid. OECD analüüsid PISA 2022 andmete põhjal näitavad, et soodsam sotsiaalmajanduslik taust on seotud kõrgemate hariduslike ootuste, suurema kindlustunde tuleviku suhtes ning sagedasema osalemisega karjääritegevustes (OECD, *The State of Global Teenage Career Preparation*, 2025, lk 28–30; 36–38; 39–41). Sotsiaalmajanduslik taust mõjutab noorte ligipääsu informatsioonile, toetavatele võrgustikele ja karjäärivalikuid toetavatele kogemustele ning seostub ka koduste kultuuriliste ressurssidega, mida on kirjeldatud kultuurilise kapitali mõistes (Bourdieu, 1986).

PISA uuringutes kirjeldatakse sotsiaalmajanduslikku tausta koordineksiga ESCS (Economic, Social and Cultural Status), edaspidi SES. Indeks hõlmab vanemate haridustaset, ametialast staatust ning koduseid materiaalseid ja kultuurilisi ressursse. SES võimaldab käsitleda perekondlikku tausta terviklikult ning vältida üksikute taustamuutujate eraldi

tõlgendamisest tulenevaid piiranguid.

PISA andmete põhjal on leitud, et kõrgema sotsiaalmajandusliku taustaga õpilased tunnevad oma tuleviku suhtes rohkem kindlust ja optimismi ning osalevad sagedamini karjäärivalikuid toetavates tegevustes (OECD, 2024). Eesti kohta on leitud, et kuigi akadeemiline tase ei sõltu sotsiaalmajanduslikust taustast nii tugevalt kui paljudes teistes riikides, avalduvad SES-iga seotud erinevused selgemalt just karjäärialases enesekindluses ja tulevikuga seotud ootustes (HARNO, 2023).

2.4 Sugu ja rahvuslik taust karjäärivalmiduse kujunemisel

PISA uuringute tulemused viitavad sellele, et tüdrukud osalevad sagedamini karjäärinõustamises ning väärtustavad hariduslikku edasiminekut, samas kui poisid puutuvad rohkem kokku praktiliste tööalaste kogemustega (OECD, 2021). Samal ajal on mõlemas grupis täheldatud kalduvust valida traditsioonilisi soopõhiseid ameteid, mis võib piirata karjäärivalikute mitmekesisust (Percy, 2023).

Lisaks on leitud, et mitte-eesti koduse keelega õpilased osalevad karjäärivalikuid toetavates tegevustes mõnevõrra vähem ning tunnevad tulevikuotsustes suuremat ebakindlust (HARNO, 2023). Seda on seostatud keelebarjääride, infopuuduse ja piiratud ligipääsuga karjäärinõustamisteenustele.

2.5 Varasemad PISA-põhised uuringud ja Eesti kontekst

Rahvusvahelised PISA analüüsid on korduvalt näidanud, et karjäärialastes tegevustes osalemine on positiivselt seotud karjäärivalmiduse ja tulevikuotsuste selgusega (Sweet et al., 2021; OECD, 2024). Percy (2023) leidis Inglismaa andmetel, et isiklik nõustamine ja praktilised tööeluga seotud kogemused on seotud kõrgema karjäärivalmidusega, kuid samas püsivad sotsiaalmajanduslikud erinevused.

Eestis on karjäärivalmiduse empiiriline uurimine veel suhteliselt vähene. HARNO (2023) raportid osutavad, et kuigi karjäärinõustamist pakutakse laialdaselt, varieerub selle kvaliteet ja kättesaadavus kooliti. CMS-raamistik (Career Management Skills) on Eesti karjäärinõustamissüsteemis ametlikult kasutusel, kuid selle rakendamine on ebauhtlane. Seetõttu pakuvad PISA 2022 Eesti andmed hea võimaluse analüüsida karjäärivalmidust ja seda mõjutavaid tegureid süsteemselt ja kvantitatiivselt.

2.6 Kokkuvõte ja teoreetiline alus hüpoteesidele

Senised uuringud kinnitavad, et karjäärialastes tegevustes osalemine toetab noorte teadlikkust ja valmisolekut tulevikuvalikute tegemisel. Samuti on leitud, et soodsam sotsiaalmajanduslik taust on seotud kõrgema karjäärivalmidusega. Lisaks püsivad karjäärivalmiduses soolised ja sotsiaalmajanduslikud erinevused, mis viitavad vajadusele uurida nende tegurite koosmõju Eesti kontekstis.

Nendele teoreetilistele ja empiirilistele järeldustele tuginedes püstitati käesoleva töö hüpoteesid, mille kohaselt

(1) karjääritegevustes osalemine on seotud kõrgema tajutud karjäärivalmidusega,

- (2) kõrgem sotsiaalmajanduslik taust on seotud sagedasema osalemisega karjääritegevustes,
- (3) sotsiaalmajanduslik taust on positiivselt seotud õpilaste tajutud karjäärivalmiduse ja soovitud haridustasemega ning
- (4) tajutud karjäärivalmidus erineb soo lõikes.

3. Meetodid

3.1 Uuringu üldine ülevaade

Uuring on kavandatud kvantitatiivse sekundaaranalüüsina ning tugineb PISA 2022 Eesti andmetele. Töö eesmärk on analüüsida, kuidas karjäärivalikuid toetavates tegevustes osalemine ja sotsiaalmajanduslik taust on seotud Eesti 15-aastaste õpilaste tajutud karjäärivalmidusega ning kas nendes seostes esineb erinevusi soo lõikes.

Andmete kogumise, puhastamise ja esmase valideerimise viis läbi Haridus- ja Noorteamet koostöös OECD-ga PISA 2022 uuringu raames. Käesolevas töös kasutatakse avalikult kättesaadavat PISA 2022 Eesti andmestikku (OECD, 2024).

3.2 Valim

Analüüsis kasutati PISA 2022 Eesti valimit, mis koosnes 6 392 õpilasest 206 üldhariduskoolist. Valimisse kuulusid nende koolide 15-aastased õpilased vanuses 15 aastat ja 3 kuud kuni 16 aastat ja 2 kuud, sõltumata klassiastmest. Valim moodustati OECD standardiseeritud valikumenetluse alusel, kasutades koolide juhuslikku valikut, et tagada tulemuste esinduslikkus Eesti üldhariduskoolide õpilaskonna suhtes. Uuringus osalemine oli vabatahtlik ning uuringusse kaasati ainult need õpilased, kellel oli vastav nõusolek. Õpilastel oli võimalik uuringus osalemisest keelduda või katkestada küsimustiku täitmine igal ajal ilma negatiivsete tagajärgedeta.

Analüüsides kasutati igas statistilises analüüsis kõiki vastajaid, kellel olid vastava analüüsi jaoks vajalikud andmed olemas. Kirjeldavas statistikas, rühmade võrdlustes ja korrelatsioonanalüüsis kasutati muutujapõhist kehtivate vastuste arvu, samas kui regressioonanalüüsi kaasati ainult need vastajad, kellel olid olemas kõik mudelisse lisatud muutujad.

3.3 Uuringu disain

Eesmärk on kirjeldada ja analüüsida seoseid karjäärivalikuid toetavate tegevuste, sotsiaalmajandusliku tausta ja karjäärivalmiduse vahel. Kuna tegemist on PISA 2022 andmestiku sekundaaranalüüsiga, ei kogutud uusi andmeid ning põhjuslikke järeldusi teha ei ole võimalik.

Analüütiline lähenemine võimaldab hinnata, mil määral on karjäärivalmidus seotud nii individuaalsete kogemuste kui ka sotsiaalsete taustateguritega Eesti kontekstis.

3.4 Muutujad ja mõõdikud

Alljärgnevalt kirjeldatakse uurimuses kasutatud peamisi muutujaid ja nende mõõtmist PISA 2022 andmete alusel. Kõik andmed pärinevad OECD poolt koostatud ja valideeritud PISA 2022 õpilasküsimustikust.

3.4.1 Tajutud karjäärivalmidus

Tajutud karjäärivalmidus kirjeldab õpilaste hinnangut oma valmisolekule teha sobivaid haridus- ja tööalaseid valikuid ning tulla toime tulevaste karjääriotsustega.

Muutujat mõõdeti karjääriploki enesehinnanguliste väidete abil, mis käsitlesid õpilaste kindlustunnet tulevikuvalikute tegemisel ja sobiva töö leidmisel. Vastused esitati neljapallisel Likerti skaalal.

Kõrgemad väärtused viitavad suuremale tajutud karjäärivalmidusele.

3.4.2 Karjäärivalikuid toetavates tegevustes osalemine

Karjäärivalikuid toetavates tegevustes osalemine kajastab õpilaste kokkupuudet kooli või väliste osapoolte poolt pakutavate karjäärialaste tegevustega, nagu karjäärinõustamine, töövarjutamine ja tööandjate külastused.

Muutujat mõõdeti küsimusploki abil, milles küsiti õpilaste osalemise kohta erinevates karjäärialastes tegevustes.

Kõrgemad väärtused viitavad osalemisele suuremas arvus karjäärivalikuid toetavates tegevustes.

3.4.3 Sotsiaalmajanduslik taust

Õpilaste sotsiaalmajanduslikku tausta kirjeldati PISA koondindeksiga SES, mis hõlmab vanemate haridustaset, ametialast staatust ning koduseid materiaalseid ja kultuurilisi ressursse. SES on OECD poolt arvatud pidev indeks ning käesolevas uurimuses käsitletakse seda pideva muutujana. Kõrgemad väärtused viitavad soodsamale sotsiaalmajanduslikule taustale.

3.4.4 Sugu

Õpilase sugu on kasutatud taustamuutujana. Muutuja on kodeeritud kategoorilise tunnusena.

3.4.5 Soovitud kõrgeim haridustase

Soovitud kõrgeim haridustase kirjeldab õpilase eesmärgiks seatud haridustaset tulevikus. Muutujat mõõdeti PISA 2022 küsimusega, kus õpilane valis etteantud vastusevariantide seast soovitud kõrgeima haridustaseme. Kõrgemad väärtused viitavad soovile omandada kõrgem haridustase. Muutujat kasutati korrelatsioonanalüüsis ja soo lõikes tehtud keskmiste võrdlustes.

3.5 Koondmuutujate koostamine

Uurimuses kasutati mitmest üksikväärtusest või küsimusest koosnevaid koondmuutujaid, et kirjeldada õpilaste karjäärivalmidust ja karjäärivalikuid toetavates tegevustes osalemist. Koondmuutujate kasutamine võimaldas käsitleda uuritavaid nähtusi terviklikult ning vähendada üksikute küsimuste juhuslikku mõju.

Karjäärivalmiduse koondmuutuja (ST324_Total) moodustati PISA 2022 õpilasküsimustiku vastavate enesehinnanguliste väidete alusel, arvutades iga õpilase kohta nende väidete aritmeetilise keskmise. Koondmuutuja arvutamisel jäeti välja vaatlused, millel esines puuduvate vastuste tõttu mittetäielik teave.

Karjäärivalikuid toetavates tegevustes osalemise koondmuutuja (ST330_Total) moodustati PISA 2022 õpilasküsimustiku karjääriploki tegevusküsimuste alusel, summeerides iga õpilase puhul need tegevused, milles ta oli osalenud.

3.6 Info ja andmestik

Uurimuses kasutati OECD poolt korraldatud PISA 2022 uuringu andmeid, mis koguti standardiseeritud elektroonilise küsimustiku abil. Küsimustik koosnes kahest osast: teadmiste testist ning õpilaste taustaküsimustikust, mis hõlmas ka karjääriplokki. Küsimustik töötati välja OECD juhtimisel ning tõlgiti ja valideeriti kõigis osalevates riikides. Eestis koordineeris küsimustiku tõlkimist, valideerimist ja andmekogumist Haridus- ja Noorteamet.

Andmekogumine viidi läbi 2022. aasta kevadel Eesti koolides. Õpilased täitsid teadmiste testid ja taustaküsimustikud arvutipõhiselt koolikeskkonnas, juhendatuna kooli määratud PISA koordinaatori ja õpetajate poolt. Küsimustike täitmine kestis keskmiselt 60 kuni 90 minutit.

Kõik vastused koguti anonüümselt ning edastati OECD-le, kus andmetele omistati unikaalsed identifikaatorid. Pärast rahvusvahelist andmete kontrolli ja valideerimist tegi Haridus- ja Noorteamet andmestiku teaduslikuks kasutamiseks avalikult kättesaadavaks.

3.7 Statistiline analüüs

Andmete analüüsimisel kasutati kirjeldavat statistikat, korrelatsioonanalüüsi ning regressioonanalüüsi. Soo lõikes tehtud keskmiste võrdluste hindamiseks kasutati Welch'i t testi. Analüüsid viidi läbi eesmärgiga kirjeldada muutujate jaotusi, hinnata nendevahelisi seoseid ning selgitada, millised tegurid on seotud tajutud karjäärivalmidusega.

Esmalt arvutati uurimuses kasutatud muutujate kirjeldavad näitajad, sealhulgas keskmised väärtused ja standardhälbed, et anda ülevaade andmestiku üldisest struktuurist.

Muutujate omavaheliste seoste hindamiseks kasutati Pearsoni korrelatsioonikordajat. Korrelatsioonanalüüsi abil analüüsiti seoseid tajutud karjäärivalmiduse, karjäärivalikuid toetavates tegevustes osalemise ning sotsiaalmajandusliku tausta vahel.

Tajutud karjäärivalmiduse prognoosimiseks kasutati lineaarset regressioonanalüüsi. Mudelisse lisati karjääritegevustes osalemine, SES ja sugu. Tulemuste esitamisel raporteeriti standardiseeritud regressioonikordajad (β) ja mudeli seletusvõime (R^2).

Kõik statistilised analüüsid viidi läbi statistikaprogrammis JASP. Statistilise olulisuse hindamisel kasutati olulisuse taset $p < 0,05$.

3.8 Teksti toimetamine

Teksti keeleliseks korrastamiseks kasutas autor keeleabivahendeid, sh tehisintellekti. Neid kasutati tulemuste kirjelduste ja arutelu sõnastuse selguse parandamiseks. Statistilised analüüsid tehti JASPi ning arvvaartused kontrollis autor JASPi väljundi alusel.

4. Tulemused

4.1 Kirjeldav statistika

Tabelis 1 on esitatud uurimuses kasutatud peamiste muutujate kirjeldav statistika, sealhulgas keskmised väärtused, standardhälbed ning minimaalsed ja maksimaalsed väärtused.

Tabel 1 Kirjeldav statistika peamistele muutujatele

<i>Muutuja</i>	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>
<i>Tajutud karjäärivalmidus (ST324_Total)</i>	5767	2.69	0.49	1.00	4.00
<i>Karjäärivalikuid toetavad tegevused (ST330_Total)</i>	6392	1.83	1.49	0.00	5.00
<i>Soovitud kõrgeim haridustase (ST327_HighestYes)</i>	5565	5.41	2.07	1.00	8.00
<i>SES</i>	6291	0.19	0.78	-3.28	3.79

Õpilaste tajutud karjäärivalmiduse keskmine väärtus oli $M = 2.69$ ($SD = 0.49$). See näitab, et vastajad hindasid oma valmisolekut tulevaste haridus ja karjäärivalikute tegemisel pigem mõõdukaks.

Karjäärivalikuid toetavates tegevustes osalemise keskmine oli $M = 1.83$ ($SD = 1.49$), mis osutab, et õpilased olid osalenud keskmiselt vähem kui kahes erinevas karjäärivalikutes tegevuses.

Soovitud kõrgeima haridustaseme keskmine väärtus oli $M = 5.41$ ($SD = 2.07$), mis viitab eelistusele omandada kõrgharidus või sellega võrreldav haridustase. SES on OECD arvatud indeks. Eesti valimis oli SES keskmine $M = 0.19$ ($SD = 0.78$).

4.2 Korrelatsioonianalüüs

Muutujate vaheliste seoste hindamiseks viidi läbi Pearsoni korrelatsioonianalüüs.

Tabel 2. Pearsoni korrelatsioonid tajutud karjäärivalmiduse, karjäärivalikuid toetavates tegevustes osalemise, soovitud kõrgeima haridustaseme ja SESi vahel

Muutuja	1	2	3	4

1 Tajutud karjäärivalmidus	1.00	0.051	0.14	0.09
2 Karjääritegevustes osalemine		1.00	0.14	0.09
3 Soovitud haridustase			1.00	0.33
4 SES				1.00

Märkus. Tabelis on Pearsoni r. Kõik korrelatsioonid $p < .001$.

Tajutud karjäärivalmiduse, karjäärivalikuid toetavates tegevustes osalemise, soovitud kõrgeima haridustaseme ja SESi vahel ilmned statistiliselt olulised positiivsed seosed. Tajutud karjäärivalmidus oli seotud karjäärivalikuid toetavates tegevustes osalemisega ($r = .051$, $p < .001$), soovitud kõrgeima haridustasemega ($r = .143$, $p < .001$) ja SESiga ($r = .085$, $p < .001$). Karjäärivalikuid toetavates tegevustes osalemine oli seotud soovitud kõrgeima haridustasemega ($r = .136$, $p < .001$) ja SESiga ($r = .091$, $p < .001$). Tugevaim seos ilmned SESi ja soovitud kõrgeima haridustaseme vahel ($r = .325$, $p < .001$).

4.3 Rühmade võrdlus

4.3.1 Soo erinevused peamistes muutujates

Soo lõikes tehtud keskmiste võrdluste hindamiseks kasutati Welch'i t testi, kuna rühmade dispersioonid ja valimimahud ei olnud täielikult võrdsed.

Soo lõikes võrreldi keskmisi tajutud karjäärivalmiduses, karjäärivalikuid toetavates tegevustes osalemises ja soovitud haridustasemes. Tulemused on esitatud tabelis 3.

Tabel 3. Keskmiste võrdlused soo lõikes

Muutuja	Grupp	N	M	SD	t(df)	p	Cohen's d
Tajutud karjäärivalmidus	Poisid	2841	2.684	0.509			

	Tüdrukud	2926	2.685	0.480	-0.131 (5720)	.896	-0.003
Karjääritegevused	Poisid	3120	1.880	1.395			
	Tüdrukud	3272	1.786	1.581	2.509 (6352)	.012	0.063
Soovitud haridustase	Poisid	2789	5.652	2.062			
	Tüdrukud	2776	5.168	2.055	8.762 (5563)	< .001	0.235

Märkus. Soo lõikes tehtud võrdluste hindamiseks kasutati Welch'i t testi. Tabelis on esitatud rühmade keskmised väärtused, standardhälbed, t väärtused koos vabadusastmetega, p väärtused ja efektisuurus Cohen's d. t testiga seotud näitajad on toodud võrdluse tulemusena ühe rea kohta.

Tulemused näitavad, et poiste ja tüdrukute vahel ei esinenud statistiliselt olulist erinevust tajutud karjäärivalmiduses, kuna rühmade keskmised väärtused olid praktiliselt identsed ning efektisuurus tühine. Samas ilmnis statistiliselt oluline, kuid väikese efektisuurusega erinevus karjäärivalikuid toetavates tegevustes osalemises, kus poisid osalesid veidi sagedamini kui tüdrukud. Lisaks soovisid poisid statistiliselt oluliselt kõrgemat haridustaset kui tüdrukud ning selle erinevuse efektisuurus oli väike kuni mõõdukas.

4.4 Tajutud karjäärivalmiduse prognoosimine

Tabelis 4 on esitatud lineaarse regressioonanalüüsi tulemused tajutud karjäärivalmiduse prognoosimisel. Analüüsi eesmärk oli hinnata, mil määral on karjäärivalikuid toetavates tegevustes osalemine, sotsiaalmajanduslik taust (SES) ja sugu seotud Eesti 15-aastaste õpilaste tajutud karjäärivalmidusega.

Tabel 4. Tajutud karjäärivalmiduse prognoosimine lineaarse regressioonanalüüsi abil

Muutuja	b	SE	β	t
Konstant	2.642	0.013		202.075

SES	0.051	0.008	0.080	6.099
Karjääritegevustes osalemine	0.015	0.005	0.044	3.365
Sugu (tüdrukud)	0.004	0.013		0.327

Märkus. Sõltuv muutuja on tajutud karjäärivalmidus. Standardiseeritud regressioonikordajad (β) on esitatud ainult pidevate prediktorite puhul. Valimi suurus oli $N = 5752$. Mudeli seletusvõime oli $R^2 = .009$. Mudel oli statistiliselt oluline, $F(3, 5748) = 17.64$, $p < .001$. Sugu kodeeriti fiktiivmuutujana, kus võrdlusrühm oli poisid (0 = poisid, 1 = tüdrukud). Seetõttu on tabelis esitatud ainult kategooria “tüdrukud” koefitsient, mis näitab erinevust võrreldes poistega.

Lineaarne regressioonanalüüs näitas, et mudel selgitas väikest osa tajutud karjäärivalmiduse varieeruvusest. SES ja karjääritegevustes osalemine olid statistiliselt olulised positiivsed prognoosijad. Sugu ei olnud tajutud karjäärivalmiduse statistiliselt oluline ennustaja.

4.5 Hüpoteeside tulemused

Hüpotees **H1** leidis toetust. Karjääritegevustes osalemine seostus tajutud karjäärivalmidusega $r = .051$, $p < .001$.

Hüpotees **H2** leidis toetust. SES seostus karjääritegevustes osalemisega $r = .091$, $p < .001$.

Hüpotees **H3** leidis toetust. SES seostus tajutud karjäärivalmiduse ja soovitud haridustasemega $r = .085$ ja $r = .325$, mõlemad $p < .001$. Regressioonis prognoosis SES tajutud karjäärivalmidust $\beta = 0.080$.

Hüpotees **H4** ei leidnud toetust. Tajutud karjäärivalmidus ei erinenud soo lõikes $t(5720) = 0.13$, $p = .896$, $d = 0.00$.

5. Arutelu

Käesoleva uuringu tulemused näitavad, et Eesti 15-aastaste õpilaste tajutud karjäärivalmidus on statistiliselt oluliselt, kuid nõrgalt seotud nii karjäärivalikuid toetavates tegevustes osalemise kui ka sotsiaalmajandusliku taustaga. Regressioonanalüüsi madal seletusvõime viitab sellele, et käsitletud tegurid selgitavad vaid väikest osa karjäärivalmiduse varieeruvusest.

Varasem kirjandus viitab, et karjäärivalmidusega võivad olla seotud ka psühholoogilised ja koolikeskkonna tegurid, mida käesolev mudel ei hõlma. Olulised võivad olla näiteks karjääri eneseusk ja kontrollitunne, akadeemiline enesetõhusus, motivatsioon, õpetajate ja karjäärispetsialistide toe kvaliteet ning kooli karjääriõppe järjepidevus (Bandura, 1997; Lent & Brown, 2013; Musset & Kureková, 2018). Lisaks võivad rolli mängida noore tajutud ligipääs infole ja võrgustikele ning pere ootused ja toetuse vormid, mis kujundavad haridus- ja tööalaseid valikuid ka siis, kui sotsiaalmajanduslik taust on mudelis juba arvesse võetud (OECD, 2024; OECD, 2025).

Tulemused viitavad, et õpilaste tajutud karjäärivalmidus on seotud karjääritegevustes osalemisega, mis toetab hüpoteesi H1, ning sotsiaalmajandusliku taustaga, mis toetab

hüpoteesi H3. Lisaks seostus sotsiaalmajanduslik taust karjääritegevustes osalemisega, mis toetab hüpoteesi H2. Õpilased, kes olid aktiivsemalt osalenud karjääriga seotud tegevustes, tajusid end karjäärivalikute tegemisel paremini ettevalmistununa. See tulemus toetab hüpoteesi H1 ning on kooskõlas varasemate uuringutega, mis on rõhutanud praktiliste kogemuste ja karjäärinõustamise rolli noorte karjäärivalmiduse kujunemisel (Kashefpakdel & Percy, 2016, lk 230–231; Musset & Kureková, 2018).

Karjääritegevuste ja karjäärivalmiduse vaheline positiivne seos kinnitab, et tegevustel on pigem toetav mõju, kuid madal korrelatsiooni väärtus viitab, et mõju suurus on tagasihoidlik. Leitud seos ($r = .051$) tähendab, et kuigi karjääritegevustes osalemine on statistiliselt seotud kõrgema karjäärivalmidusega, on selle seose praktiline tähendus üksikisiku tasandil väga väike ning ei viita ulatuslikele muutustele õpilaste karjäärivalmiduses. See võib osaliselt tuleneda tegevuste sisust ja kvaliteedist – mitte kõik karjäärilased tegevused ei pruugi toetada õpilaste refleksiooni ja eneseusalduse arengut võrdselt. Nii võib olulisemaks osutada tegevuste sisuline tähendus ja õpilase isiklik kaasatus, mitte pelgalt osalemiste arv.

Käesolevas uuringus ei ilmnenud tajutud karjäärivalmiduses statistiliselt olulisi erinevusi poiste ja tüdrukute vahel. See viitab, et soo roll karjäärivalmiduse kujunemisel võib olla väiksem, kui varasemates uuringutes on leitud, või sõltuda teistest kontekstuaalsetest teguritest.

Üldiselt kinnitavad tulemused, et karjäärivalmidus kujuneb individuaalsete kogemuste ja sotsiaalsete ressursside koosmõjus. Madalama sotsiaalmajandusliku taustaga õpilaste toetamine karjääriplaneerimise ja eneseteadlikkuse arendamisel võib aidata vähendada tulevase ebavõrdsusi ja suurendada haridusvalikute teadlikkust.

Käesoleva uuringu piiranguteks on ristlõikelised andmed ja enesehinnangulised mõõdikud, mis ei võimalda teha põhjuslikke järeldusi. Lisaks olid efektiivsused väikesed, mistõttu tuleks tulemusi tõlgendada ettevaatlikult. Tulevastes uurimustes võiks kasutada pikemaajalisi ja kombineeritud meetodeid, näiteks longitudinaalseid analüüse ja kvalitatiivseid intervjuusid, et paremini mõista karjääritegevuste tegelikku mõju õpilaste valikukindlusele ja enesekindlusele.

Kasutatud kirjandus

Bandura, A. (1997). *Self efficacy: The exercise of control*. W. H. Freeman.

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241 to 258). Greenwood.

Haridus ja Noorteamet. (2023). *PISA 2022 tulemused ja Eesti õpilaste karjäärivalmidus*.

Kashefpakdel, E. T., & Percy, C. (2016). Career education that works: An economic analysis using the British Cohort Study. *Journal of Education and Work*, 30(3), 217 to 234.

Lent, R. W., & Brown, S. D. (2013). Social cognitive model of career self management: Toward a unifying view of adaptive career behavior across the life span. *Journal of Counseling Psychology*, 60(4), 557 to 568. <https://doi.org/10.1037/a0033446>

Musset, P., & Kurekova, L. M. (2018). *Working it out: Career guidance and employer engagement* (OECD Education Working Papers No. 175). OECD Publishing.

OECD. (2021). *Dream jobs? Teenagers' career aspirations and the future of work*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/14cfc22c-en>

OECD. (2024a). *Career readiness in PISA 2022*. OECD Publishing.

OECD. (2024b). *PISA 2022 database* [Data set].
<https://www.oecd.org/en/data/datasets/pisa-2022-database.html>

OECD. (2025). *The state of global teenage career preparation*. OECD Publishing.

Percy, C. (2023). *Teenage career development in England: A review of PISA 2022 data* (OECD Education Working Papers No. 315). OECD Publishing.

Sweet, R., Nissinen, K., & Vuorinen, R. (2021). *Career readiness and teenage confidence: Results from PISA*. European Lifelong Guidance Policy Network.

Käesolevaga kinnitan, et olen korrektselt viidanud kõigile oma töös kasutatud teiste autorite poolt loodud kirjalikele töödele, lausetele, mõtetele, ideedele ja andmetele.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis.